

De PSL

(voorheen PSL-nieuws)

Een uitgave van de Paddenstoelen Studiegroep Limburg

Impressie van de Dellen
25-5-2013

Gewoon korthaarschijfje
(*Melastiza chateri*)

Nummer 2
December 2013

De PSL is een uitgave van de Paddenstoelen Studiegroep Limburg. Deze studiegroep is een onderdeel van het Natuurhistorisch Genootschap Limburg te Roermond.

Het PSL-nieuws en komt 2 tot 4 maal per jaar uit (afhankelijk van het aanbod aan artikelen).

De doelstelling van deze nieuwsbrief is het om publicaties mogelijk te maken over paddenstoelen en aanverwante zaken. Ook willen we veldwerkers en niet-wetenschappelijke mycologen in de gelegenheid stellen om hun bevindingen te rapporteren.

De redactie bestaat uit Marc Houben, Olaf Op den Kamp en Henk Henczyk.

Foto's: Marc Houben, tenzij anders vermeld.

Aanwijzingen voor de auteurs:

- Artikelen dienen in de regel niet groter te zijn dan 6 pagina's. Indien er redenen zijn om een artikel uitgebreider te maken, dient de auteur hierover overleg te plegen met de redactie.
 - De teksten kunnen worden aangeleverd per e-mail, floppy, CD-rom, USB.
 - Tabellen, figuren e.d. moeten gescheiden van de tekst (aparte files en/of pagina's) worden aangeleverd.
 - De redactie beoordeelt of tabellen, figuren e.d. allemaal worden geplaatst.
- Afbeeldingen e.d. in een zo hoog mogelijke resolutie aanleveren.
 - Auteurs ontvangen geen drukproeven. Kleine wijzigingen in de tekst mogen door de redactie worden aangebracht zonder overleg met de auteur.
 - Overname van de artikelen en/of illustraties is alleen toegestaan na toestemming van de redactie.
 - Plaatsing van de artikelen hoeft niet te betekenen dat de vermelde meningen en gegevens het inzicht van de redactie weergeven.

Artikelen kunnen gestuurd worden naar:

Marc Houben Jos Klijnenlaan 242 6164 AX Geleen
mail: marc.houben@home.nl

Inhoudsopgave

Excursieprogramma 2014	3
Paddenstoelenzoektocht in het natuurgebied De Dellen	4
Overzicht Honingzwammen	5
„Sluipmoordenaars” in het bos	6-7
Verslagen excursies 2013	8-13
Bijzondere paddenstoelwaarnemingen in Noord en Midden-Limburg	14-15
Paddenstoelen, de zelfstandige natuurbeheerders	16-17
Het PSL seizoen 2013	17-23

Excursieprogramma 2014

Alle excursies vertrekken steeds om 10.00 uur vanaf de plaats van samenkomst.. Gaarne eerst telefonisch aanmelden bij de betreffende excursieleider op de vrijdag voor de excursie tussen 18:00 en 20:00 uur. Indien deze niet bereikbaar is, dan contact opnemen met Wim Knops. Tel: 045-4053261.

Januari/februari: Danikerbos (houtzwammenexcursie). Vertrek vanaf Manege Ten Eysden, Frans Erenslaan te Geleen. Enkele dagen van tevoren ontvangt ieder een e-mailbericht.

Excursieleider : Henk Henczyk tel. 045-5428482

24 april: Startbijeenkomst. Vergadering bij de start van het nieuwe seizoen in ons home, Ransdalerstraat 63 te Klimmen-Ransdaal. Begin: 19.30 u.

26 april: Savelsbos. Vertrek vanaf P-plaats Orenberg aan de Eckelraderweg te Cadier en Keer.

Excursieleider: Jo Bollen tel: 046-4378289

10 mei : Brunsummerheide. Vertrek vanaf de Manege aan de Ouverbergstraat te Brunssum.

Excursieleider: Reimund Salzmann tel: 045-5335104

24 mei: Geulhemmerbos. Vertrek vanaf Chalet Tivoli, Plenkertstraat 63 te Valkenburg.

Excursieleider : Finy Wolfs tel. 043-6012734

7 juni: De Dellen. Vertrek vanaf restaurant de Nachtegaal, De Dellenweg te Meerssen.

Excursieleider: Marc Houben tel. 06-15063086

21 juni: Steinerbos. Vertrek vanaf P-plaats aan de Mauritsweg te Stein.

Excursieleider: John Leclair tel. 046-4334999

5 juli: Groene Long. Vertrek vanaf P-plaats t.o. kasteel Ehrenstein, Brughofweg te Kerkrade.

Excursieleider: Nico Ploumen tel. 045-5322459

6 september: Leudal. Vertrek P-plaats Bezoekerscentrum Leudal, Roggelseweg 58 te Haelen.

Excursieleider: Gerard Dings tel: 0475-592589

13 september: Landgoed Genbroek. Vertrek vanaf Kasteel Genbroekstraat te Beek.

Excursieleider : Jo Bollen tel: 046 – 4378229

20 september: Steenberg Wilhelmina. Vertrek vanaf Hotel Winselerhof, Tunnelweg 99 te Landgraaf.

Excursieleider: Martin Zilverstand tel: 045- 5456777

27 september: Melickerheide. Vertrek van P-plaats golfbaan, achter het spoor aan de Stationsweg te Herkenbosch. Excursieleider: Peter Eenshuistra tel: 077-3510676

4 oktober: De Koumen. Vertrek vanaf zwembad Otterveurd, Gravin van Schoenbornlaan te Hoens-

broek. Excursieleider: Henk Henczyk tel: 045-5428482

11 oktober: Vijlenerbos. Vertrek van P-plaats van 't Hijgend Hert, Rugweg te Vijlen.

Excursieleider: Wim Knops tel: 045-4053261

18 – 21 oktober: Buitenlands weekend.

25 oktober: Brunsummerheide. Vertrek vanaf P-plaats Schrieversheide, Schaapskooiweg te Heerlen.

Excursieleider: Henk de Vries tel: 045- 5214894

1 november: Danikerbos: Vertrek vanaf Manege Ten Eysden, Frans Erenslaan te Geleen. Excursieleider: Henk Henczyk tel: 045-5428482.

8 november: Groote Heide/ Zweefvliegveld (wasplaten). Vertrek vanaf Infocentrum Limburgs Landschap aan de Hinsbeckerweg te Venlo .

Excursieleider: Peter Eenshuistra tel: 077-3510676

Paddenstoelenzoektocht in het natuurgebied De Dellen.

d.d. 25 mei en 26 oktober 2013 beide tochten geleid door Wim Knops, tekst Finy Wolfs

Dit jaar stond De Dellen op het programma voor de PSL. Dat was mooi. Het is geen groot gebied. Het is gelegen tussen Houthem, Berg en Terblijt en Meerssen en midden erin ligt de Curfsgroeve. Hier zouden we vandaag 25 mei 2013 onze excursie lopen.

Deze ochtend was het stralend weer en veel leden hadden besloten om deel te nemen aan de excursie. We wisten niet wat ons te wachten stond en dat is natuurlijk altijd wel een beetje zo, maar door de slechte weersomstandigheden in het voorjaar eerst droogte en daarop volgend een periode van kou en regen werd het allemaal toch wat onzekerder.

Welnu op stap in een bijzonder gebied. Dit gebied kent niet één soort biotoop maar verscheidene. Een gedeelte uitsluitend Beukenbos, dan een stuk gemengd loofbos, daarnaast een Berkenbosgedeelte, grasland, laaghout en struwelen en een klein meer met daarbij een verscheidenheid aan dieren, planten en paddenstoelen.

Wat je op een paddenstoelenexcursie niet verwacht, is dat je in een onderwaterstaand karrenspoor de Kleine watersalamander tegen komt of de Geelbuikvuurpad. Elders zagen we al de Geruite rondmondhorenslak en ook de Zwarte aardslak.. Dat zo even erbij genoemd als waardevol intermezzo.

Nu echter naar de paddenstoelen want daar kwamen we voor.

Met grote inzet werd het gebied afgezocht. Vaak werd met elkaar overlegd, gekeken en gewezen op kenmerken van de gevonden soorten en hun vindplekken. We vonden leuke soorten zoals het Gewoon korthaarschijfje (*Melastiza chateri*) zie *kaft PSL*, Bruine borstelkurkzwam (*Corioloopsis gallica*) daarnaast verschillende Kogelzwamsoorten om maar enkele te noemen.

Als we kijken naar het resultaat van het aantal gevonden soorten en we kunnen zeggen dat dit er vijftien-zestig waren, dan is dat helemaal niet verkeerd na zo'n slecht voorjaar.

Al tijdens de excursie werd het duidelijk dat dit gebied nog meer in huis kon hebben en vandaar dat er door Marc ook al gauw het idee geopperd werd om in het najaar nog eens hier terug te komen.

De tweede excursie dit jaar in het gebied De Dellen werd dan ook op 26 oktober gelopen en wederom hadden we prachtig weer en nu waren de weergoden ons wel gunstig gestemd geweest in de periode tussen mei en oktober. Nu kon de paddenstoelenwereld zich enigszins herstellen.

Voor deze excursie waren 15 leden komen opdagen. We zouden grotendeels dezelfde route lopen als in mei.

Vol goede moed en vol verwachting gingen we op pad. Meteen al de eerste honderd meter vonden we meerdere soorten onder wat lage begroeiing en kruidlaag, bladtapijt, Esdoorn en Beuk.

Enthousiast geworden, vervolgden we onze weg. Er was veel te zien en te ontdekken o.a.

veel Russula-soorten, Vezelkoppen zoals de Blozende stinkvezelkop (*Inocybe haemacta*), Korstelige veldridderzwam (*Melanoleuca brevipes*), Goudhoed (*Phaeolepiota aurea*), Oranje berkeboleet (*Leccinum versipelle*), Gladde wolsteelparasolzwam (*Lepiota oreadiformis*), Baardige melkzwam (*Lactarius torminosus*) of Witschubbige gordijnzwam (*Cortinarius hemitrichus*) om maar enkele te noemen maar wel bijzondere.

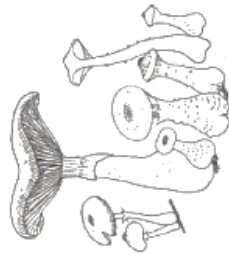

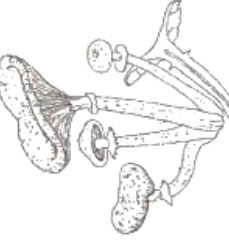
Je kunt natuurlijk niet een volledige opsomming maken. Dat zou te ver gaan, maar wel blijkt hieruit dat we inderdaad in een bijzonder stukje natuur mochten struinen, dat deels door mensenhand is ontstaan.

Verhitte discussies in de Dellen
(Foto Reimund Salzmann)

Overzicht Honingzwammen

In de onderstaande tabel is een overzicht van de diverse veldkenmerken van de Honingzwammen. De Moerashoningzwam (*Armillaria ectypa*) is hierin niet opgenomen omdat deze door zijn standplaats (Veenmos, niet direct op hout groeiend) in combinatie met het ontbreken van een ring goed te herkennen is.

Nederlandse naam	Echte honingzwam <i>Armillaria mellea</i> (Vahl; Fr. J. P. Kumm. 005040)	Knol honingzwam (sg. lutea) <i>Armillaria lutea</i> Gillet 005020 syn: <i>A. gallica</i> Marxm. & Romagn. syn: <i>A. bulbosa</i> (Barla) Velen. s. auct	Knol honingzwam (sg. cepistipes) <i>Armillaria cepistipes</i> Velen. 005070	Somere honingzwam <i>Armillaria ostroyae</i> (Romagn.) Herink 005060 syn: <i>A. obscura</i> (Schaeff.) Horak syn: <i>A. polymyces</i> (Gray) Sing & Cte.	Noordelijke honingzwam <i>Armillaria borealis</i> Marxm. & Korhonen 005010
Wetensch. naam					
Nummer NIMV					
Synoniemen					
					
Kleur jonge hoed	Donkergeel tot olijf, met donkerbruin tot zwart centrum	Vleeskleurig tot okerbruin, met donkerbruin centrum	Geelbruin of grijsbruin, met zwarte umbo	Donker, centrum zwartrood tot violebruin	Geel tot oker of vleesbruin, centrum bijna niet donkerder
Kleur volwassen hoed	Honing geel, goudgeel tot citroen, oker tot olijf geel, zelden bruin. Midden meestal zeer donker tot zwart. Hoedrand geel tot wit, glanzend indien nat.	Vleeskleurig tot licht okerbruin, ook geel of grijsbruin. Centrum meestal donkerder, zelden met een duidelijke begrensd vlek in het midden	Bleekgeel tot lichtgrijs, soms ook vleeskleurig of geel. Centrum donkerder, vaak met een opvallende ronde vlek in het midden	Roodbruin, centrum donkerbruin	Lichtgeel tot okerbruin. Centrum bijna dezelfde kleur
Hoedschubben	Zeer klein, lijkt vaak of hoedhuid bepoederd is. Donker olijf tot geelachtig, vergankelijk	Middelgroot tot groot, zelden klein. Meestal gelijkmatig tot aan de rand verdeeld. Geel, oker, bruin of grijs, niet vergankelijk	Klein, vooral in het midden van de hoed. Donkerbruin, oker, grijs of geel. Vergankelijk, behalve in het centrum	Groot, grof, meestal breed, meestal regelmatig verdeeld over de hoed, aan de rand minder, blijvend. Centrum (umbo) dicht viltig, donkerbruin tot zwartbruin. Bij loofbomen minder gekleurd.	Klein tot normaal, in groepen onregelmatig verdeeld. Meestal niet aan de rand voorkomend. Oker tot geel, zelden bruin, vergankelijk
Steel	Lang, slank. Doordat hij in bundels groeit basis vaak versmalt. Gelijkmatig roodbruin. Jong geel bepoederd, deze bepoederd vaak in zig zag patroon openbrekend, of onder de ring met enkele lapjes	Knolvormig of cilindrisch, stevig. Met okerkleurige gele of grijze vlokken, meestal in diverse banden om de steel	Cilindrisch met een duidelijk knolvormige basis. Jong geel bepoederd of met kleine vergankelijke gele tot grijsbruine vlokken	Cilindrisch, vaak platgedrukt, zonder verdikte basis (uitgez. bij droogte). Met bruinwitte, brede vlokken. Zelden met witte banden kleine donkere vlokken	Cilindrisch of aan de basis versmalt, zelden basis zwak verdikt. Met vervagende okerkleurige tot gele (zelden bruine) vlokken of met witte vezels
Ring	Wit of geel, met gele buitenkant. Meestal trechtervormig verfengt. Vaak duurzaam, zelfs in herbarium nog zichtbaar	Wit, rand en onderkant vaak duidelijk geel, met gele tot okerkleurige, zelden grijze schubben. Velum stervormig opengaand en vergankelijk	Wit tot geelachtig. Onderkant wit tot geel, zelden met grijze schubben aan de rand. Vergankelijk	Wit, bleek roodachtig aan de bovenkant, vaak met wattig uiterlijk. Rand met donkere driehoekige tot rechthoekige schubben bezet. Onderkant van met bruine vlokken. Blijvend	Wit, rand en onderkant met gele tot bruinachtige schubben. Wattig. Vliezig. Min of meer blijvend
Fructificatie	juli tot november	juli tot december	september tot december	eind september tot november	juli tot september
Voorkomen	Vaak op loofhout, zelden op naaldhout. Op stronken en levende bomen	Vaak op loofhout, zelden op naaldhout. Meestal op stukken hout die op of in de bodem liggen	Vaak op naaldhout, zelden op loofhout. Meestal op dood hout	Vaak op naaldhout, zelden op loofhout. Zowel op dood als ook levend hout.	Zowel naald als loofhout. Meestal op dood hout

„Sluipmoordenaars” in het bos

Tekst en foto's: Piet de Vree, Heerlen.

Vooraf in het najaar zal de wandelaar die door een bos loopt zich wel eens verwonderen over het groot aantal paddenstoelen dat hij op zijn weg tegenkomt. Want het najaar is voor de meeste macro-paddenstoelen het topseizoen: ze komen tevoorschijn, verspreiden hun sporen en na enkele dagen zijn ze weer verdwenen. 'Dat hebben we dan weer gehad', zou je bijna denken.

Maar hebben we het werkelijk gehad?

Nee, zo is het niet. Verre vandaan! Er is een behoorlijk aantal soorten paddenstoelen of schimmels die je het hele jaar door, soms jaren achtereenvolgend op dezelfde plaats kan aantreffen.

Het zijn de „Sluipmoordenaars” van het bos. Of liever: het zijn de organismen die het hele jaar door het bos 'schoon' en levenskrachtig houden. Want door deze paddenstoelen (schimmels) worden de beschadigde, zieke of niet meer vitale bomen en planten opgeruimd.

Echte tonderzwam

Fomes fomentarius

De meest bekende van hen, de Echte tonderzwam (*Fomes fomentarius*), is een echte parasiet. Op aangetaste beuken en berken is hij soms jaren achtereenvolgend te vinden. De jaarlijkse aangroei laag op het vruchtlichaam is dan duidelijk te zien. Zou je het vruchtlichaam (de paddenstoel dus) wegnemen in de veronderstelling dat de boom zich zal herstellen, dan heb je het mis. Want het mycelium (dat is de weefselachtige massa van de zwamvlok), is al zo diep in het stamhout doorgedrongen dat de groei ongestoord verder kan gaan. Uiteindelijk zal de aangetaste boom langzaam maar zeker afsterven. Het proces kan jaren duren, maar de uitkomst staat vast.

Op naaldbomen zoals dennen en sparren, maar soms ook op loofbomen, is de Dennemoorder (*Heterobasidion annosum*) te vinden. Hij groeit meestal op de wortels onderaan de stam. Het vruchtlichaam is donkerbruin met een witte aangroei zone. Als de boom afgestorven is, gaat de Dennemoorder verder met het afbraakproces: hij is dan een echte saprofiet geworden, dit is een organisme dat dood organisch materiaal recyclet. Zonder deze saprofieten zou het bos verstikken in zijn eigen afval.

Dennemoorder

Heterobasidion annosum

Eikevuurzwam

Phellinus robustus

Mooi en interessant is ook de Eikevuurzwam (*Phellinus robustus*), die je vindt op levende eikenstammen.

Eikevuurzwammen staan gewoonlijk bij elkaar in groepen die 10- tot 30 cm. breed kunnen worden en die verscheidene jaren achtereenvolgend doorgroeien. Vaak zijn ze groenachtig getint vanwege algengroei.

Het vruchtlichaam van de Eikevuurzwam is hoefachtig van vorm.

Duidelijk is te zien dat op plekken waar zich Eikevuurzwammen bevinden de stamdikte van de boom in groei achterblijft. Dit komt omdat het mycelium van de zwam

binnendringt in de cambiumlaag, dat is de groeilaag waarin door celdeling nieuwe cellen ontstaan. Het binnendringend mycelium zal dat proces verstoren, zodat de boom op die plekken dunner blijft.

De grote grijze vruchtlichamen van de Echte vuurzwam (*Phellinus igniarius*) zitten vaak hoog op de stam van populieren en (soms) wilgen. Ze vallen direct op, want de vruchtlichamen kunnen wel 10 tot zelfs 50 cm breed worden.

Onder aan de stam van beuk, eik, esdoorn of paardekastanje tref je vaak de Dikrandtonderzwam (*Ganoderma australe*) aan, die 10 tot 40 cm. groot kan worden. Hij is te herkennen aan het donkerbruin vruchtlichaam en heeft in de groeifase een dikke witte stompe rand. In zomer en herfst ligt op en rond de Dikrandtonderzwam een bruine "poederlaag". Het zijn de miljoenen sporen die de zwam probeert te verspreiden. Ook deze zwam is een echte boomverwoester.

Al deze paddenstoelen zijn parasieten en veroorzakers van witrot.

Witrot is te herkennen aan de witachtige en vezelige lengtestructuur van het resthout. Die structuur ontstaat als cellulose en lignine, de twee stoffen die aan de boom zijn stevigheid geven, tegelijk worden afgebroken. In een najaarsstorm kan dan zo'n door parasitair witrot aangetaste boom gemakkelijk afbreken. In aangeplante "monotone" bossen kunnen de hier genoemde boomzwammen dan ook aanzienlijke schade aanrichten. Het blijkt dus toch weer waar te zijn: de natuur weert zich tegen monotonie en staat diversiteit voor.

Literatuur :

Arnolds, E. et al 1995. Het overzicht van de paddenstoelen in Nederland.

Ned. mycologische vereniging, Wijster.

Keizer G, Paddenstoelen Encyclopedie, Rebo Productions, Lisse (1997).

Natuurbeleving

Tekst en foto's: Finy Wolfs, Valkenburg

Als rechtgeaarde natuurliefhebber, aanvankelijk zonder specifieke voorkeuren, kun je intens genieten van alles wat er om je heen te zien en te horen valt.

Opeens wordt je belangstelling gewekt als je dan in 2010 in het Savelsbos een paddenstoel ziet, waarvan je helemaal onder de indruk raakt en dat later blijkt dat het hier ging om de Zijdeachtige beurszwam (*Volvariella bombycina*), dan is het moment gekomen dat je beseft dat dit de aanvang is van een bijzondere permanente bewondering en verwondering over het fenomeen "DE PADDENSTOEL".

Voor iedereen zal die beleving anders zijn, maar paddenstoelenliefhebbers en -kenners kennen allen een fascinatie die vaak verder reikt dan alleen kijken en zelfs overgaat in onderzoek, in welke vorm of op welk niveau dan ook.

Wanneer je de paddenstoelenwereld betreedt, zoals boven omschreven, dan probeer je behoedzaam stukje bij beetje je weg hierin te vinden. Vaak alleen en met vallen en opstaan en later met veel hulp van kenners. Die hulp is onontbeerlijk en daarbij weet je dat je nooit uitgeleerd raakt en dat je zeker ook niet ontmoedigd moet raken door de veelheid aan kennis en informatie die je aangereikt wordt. De mogelijkheden die geboden worden zijn legio en dat maakt dat je steeds verdergaat zoeken en je terrein gaat verleggen.

Het Savelsbos is een prachtig bos waar je vele paddenstoelensorten kunt aantreffen en behoort tot één van mijn favoriete bossen, maar een ander favoriet gebied voor mij is het Ravensbos.

Het Ravensbos is gelegen tussen Valkenburg in het zuiden en Arensgehout en Schimmert in het noorden. Het Ravensbos is geen groot gebied maar een uitgesproken helling-bronbos. Zeer heuvelachtig en soms steil. Het bos kent een grote diversiteit aan begroeiing zowel in bomen en planten, als ook in mossen. Längs de "Strabeek" staan Els en Hazelaar enerzijds en anderzijds tegen de hellingen oa. veel Beuk, Eik en Esdoorn naast andere soorten. De charme van dit bos komt mijns inziens door vele kleine bronnen waaronder ook kalktufbronbeekjes, watervalletjes en meertjes.

Naast dit alles kan ook een paddenstoelenliefhebber hier zijn hart ophalen, want steeds weer opnieuw kom je voor verrassingen te staan.

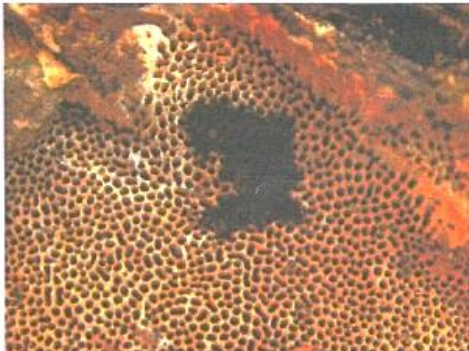
Een verrassing voor mij persoonlijk was de Korianderzwam (*Gloeophyllum odoratum*) die ik voor het eerst in dit gebied ontdekte in het najaar van 2011, toen nog niet wetende om welke soort het ging. Door de fascinatie en nieuwsgierigheid ben ik in april 2012 terug naar de vindplek gegaan om te kijken of "mijn" exemplaar er nog stond en inderdaad hij was er nog.

Inmiddels raakte ik bekend met het feit dat het om bovengenoemde soort ging en dat het een meerjarige houtzwam betreft die onder de groep van de Aphyllphorales (de plaatjesloze vlieszwammen) behoort. De soort staat op de rode lijst als bedreigd en de waarnemingen van de soort komen niet vaak voor als we kijken naar de "Verspreidingsatlas van de NMV" uit 2008. Ik

ben deze soort gaan volgen in zijn bestaan en in november 2012 vond ik tot mijn verbazing op negen stobben van afgezaagde Sparren nog meer Korianderzwammen en gemakshalve noem ik het negen exemplaren. In maart 2013 ben ik opnieuw naar de vindplek gaan kijken. Van de negen exemplaren zijn er acht overgebleven want één stobbe was vergaan. Het spreekt vanzelf uit mijn verhaal, dat de soort mijn interesse blijft houden en dat ik die zal volgen.

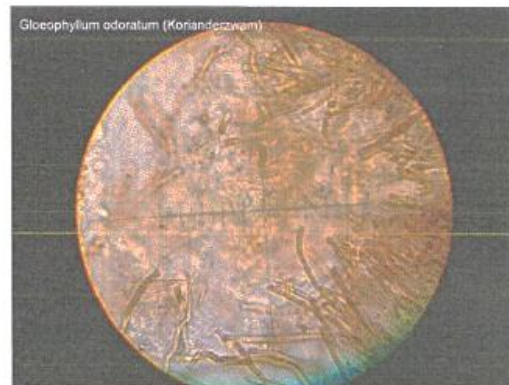
Geheel onverwachts ben ik in april 2013 de Korianderzwam (*Gloeophyllum odoratum*) opnieuw tegen

gekomen, echter in een heel ander gebied nl. het Bovenste Bos in Epen. Zowel de macroscopische kenmerken als ook de microscopische kwamen overeen met die van het Ravensbos zover ik die op dit moment heb kunnen waarnemen.

Het meest in het oog springende kenmerk is wel de geur, uitgesproken Venkel en een vleug Koriander. Dat is goed waar te nemen bij jonge exemplaren. Hoedoppervlak bij jonge exemplaren zacht fluweelachtig en bij de ouderen wordt dat harder en voelt houtachtig aan. De kleur bij de aanhechting is vaak donker bijna zwart en vertoont een zonering naar de rand toe die overgaat naar bruin, bruin-oranje en oranje/goudgele rand. Kleur is echter variabel naar gelang het groeistadium zoals we in het veld vaak ondervinden. Onderkant van de hoed heeft fijne poriën. Een zwarte verkleuring is direct zichtbaar na aanstippen met KOH 3% oplossing. De sporee is witachtig.

Ga je de soort onder de microscoop onderzoeken dan kom je oa. onregelmatig hyaliene cilindervormige cellen tegen met veel gespen. Clavaatvormige cystiden komen voor, eveneens hyalien en zeer snel stuk onder druk. Daarnaast treffen we ook lange smalle dunwandige cilindervormige cellen aan en natuurlijk de sporen niet te vergeten die plat ellips ietwat worstvormig zijn. Merendeels doorzichtig, dunwandig maar je komt er ook met "oliedruppeltjes" tegen.

Het was en is voor mij een hele expeditie geweest, letterlijk en figuurlijk. Alles was nieuw. Dit zijn natuurlijk de ervaringen die een kikkie geven om je verder te verdiepen in de mycologie en mede door de stimulans en feedback van de meer ervaren mycologen van de PSL.

Tot slot spreek ik de wens uit dat we samen nog vele onvergetelijke ervaringen, bevindingen en vondsten mogen beleven.

Bronnen:

Ewald Gerhardt De grote paddenstoelengids voor onderweg
Knudsen H. en Vesterholt J. Funga Nordica 2012
Verspreidingsatlas NMV
Waarneming.nl

Verslagen excursies 2013

Tekst: Finy Wolfs, Valkenburg

8 Juni Landgoed Hoosden

onder leiding van Gerard Dings

Landgoed Hoosden omschreven zoals in het maandblad van het Natuurhistorisch Genootschap van juli 2013 is goed te herkennen als je er op excursie gaat. Onze excursie voerde langs een deel van het omschreven gebied.

Het gebied bood enkele verrassingen op paddenstoelengebied. De droogte van het voorjaar was nog steeds merkbaar, want het aantal gevonden soorten bleef beperkt.

Toch kunnen we stellen dat het een mooie excursie was die met enkele bijzondere soorten zoals de Holsteekluifzwam (*Helvella elastica*), Gewone rupsenzwam (*Paecilomyces farinosus*), Goudgele hertezwam (*Pluteus leoninus*) of de wat vaker voorkomende Elzeweerschijnzwam (*Inotus radiatus*), Paarse eikeschorszwam, (*Peniophora quercina*) bv.

Al met al konden we terugkijken op een mooie zoektocht naar paddenstoelen.

Pauze tijdens de excursie
Foto's: Reimund Salzmann

22 Juni 2013 Wormdal

onder leiding van Martin Zilverstrand

Het Wormdal is een mooi gebied en zeer variabel zowel in plantenvegetaatie alsook de bossen en bosschages de vijvers, amfibieën en paddenstoelen. De route was afwisselend maar de paddenstoelen hadden het ook hier wat laten afweten.

We konden echter genieten van de toch regelmatig voorkomende soorten en hierbij kun je denken aan de Dooiergele mestzwam (*Bolbitius vitellinus*), Izalbelkleurig breeksteeltje (*Conocybe lactea*) de (Slanke anijschampion (*Agaricus silvicola*) en de Paralamaniet (*Amanita rubescens*) als deze in volle glorie verschijnen zoals vandaag het geval was.

Terugkijkend op deze dag was het weer ons goed gezind, de deelnemers waren enthousiast en we konden tevreden zijn.

Dooiergele mestzwam
(*Bolbitius vitellinus*)
Foto: Finy Wolfs

6 juli 2013 Stammenderbos

onder leiding van Henk Henczyk

Het Stammenderbos is alom bekend bij de PSL-groep. Hier valt altijd wat te beleven of je in het voorjaar komt, zomer, herfst of winter.

Vandaag een stralende zon, aangename temperaturen en de gemoederen helemaal gericht op het vinden van paddenstoelen.

We hoefden niet ver te gaan of we vonden al het Gestreept Nestzwammetje (*Cyathus striatus*) altijd weer een leuke verschijning. Onder Beuk stond Roodbruine slanke amaniet (*Amanita fulva*) te prijken. Boomgaardvuurzwam (*Phellinus tuberculatus*), enkele hertezwammen en de minder voorkomende Aelaarsvarenstreepzwam (*Rhopographus filicinus*) verschenen in ons blikveld. Een klein uittreksel van de

grotere collectie deze dag.

Tijdens de excursie werd er steeds weer gewezen en beraadslaagd over wat er allemaal te zien viel en dat werkt verrijkend. Dus op naar de volgende gelegenheid.

Onderonsje in het Stammenderbos
Foto: Finy Wolfs

14 September 2013 Meinweg

onder leiding van Peter Eenshuistra

Het Meinweggebied staat zoals iedereen wel zal weten, als een zeer bijzonder natuurgebied te boek. Vandaag gingen we een gedeelte van dit fraaie gebied bewonderen.

Aanvankelijk leek het erop dat het weer niet zou meewerken. We begonnen dan ook met regen. Welnu dat is nooit echt erg en zeker niet voor de paddenstoelen maar toch bleek al gauw dat zowel het weer als de paddenstoelen zich van hun beste kant lieten zien. We werden dan ook geleid langs bijzondere plekje's en langs de Rode beek waar we Greppelmelkzwam (*Lactarius lacunarium*) vonden of Bonte berkeboleet (*Leccinum variicolor*), Witte berkeboleet (*Leccinum niveum*) de Koningsmantel (*Tricholomopsis rutilans*) een prachtverschijning. Dan niet te vergeten de Gele stekelzwam (*Hydnum repandum*) die je ook niet iedere dag tegenkomt naast andere meer algemeen voorkomende soorten zoals de verschillende soorten Russula's, Mycena's, Amanieten maar een uitgesproken kroon op onze speurtocht van vandaag was de Koperrode spijkerzwam (*Chroogomphus rutilus*). Deze soort doet zijn naam echt eer aan. Koperrood prijkend in het gras onder naaldbomen. Met bewolkt weer was deze al mooi, wat moet dat dan zijn als de zon erop zou schijnen?

Koperrode spijkerzwam
(*Chroogomphus rutilus*)
Foto: Finy Wolfs

We kunnen wel stellen dat het vandaag een bijzondere dag was met een aantal niet zo heel vaak voorkomende mooie vondsten. We namen dan ook voldaan afscheid van onze leider onder een woord van dank.

Rosig buiskussen (*Tubifera ferruginosa*)
Foto: Finy Wolfs

21 September 2013 Groene long.

Onder leiding van Nico Ploumen.

Stralend weer nodigde ons uit om dit gebied te verkennen. De opkomst was goed en dat is ook leuk voor de leiding als er veel interesse getoond wordt. Het werd interessant. We liepen door verschillende "biotopen" om het zo maar te noemen. Langs de vijvers, over grasland, een stukje Beukenbos en door een gemengd bosdeel met elk hun eigen kenmerken en paddenstoelenflora.

Naast de meer algemene soorten waaronder oa de Inocybe, Amanita, Collybia, Lactaria, Lepiota of Mycena's of de Porseleinzwam (*Oudemansiella mucida*) die altijd weer oogstrelend is, konden we ook genieten van enkele minder bekende soorten zoals de

Roodplaathoutzwam (*Daedaleopsis tricolor*) die we in onze kontreien vaker tegen komen dan in de rest van ons land, de Plakkaattolzwam (*Coltricia confluens*), Gezoneerde stekelzwam (*Hydnum concrementum*), Bruingele stekelparasolzwam (*Lepiota carinii*), Rosig buiskussen (*Tubifera ferruginosa*) of het Verkleurzwammetje (*Melanophyllum haematospermum*). De lijst van het aantal gevonden soorten stemde tot tevredenheid. We zagen herstel in de paddenstoelenflora, maar daarbij moet aangetekend worden dat we de topperiode nog tegemoet gaan.

28 September 2013 Munningsbos

onder leiding van Gerard Dings

Vandaag beloofde het een fijne excursiedag te worden. Ten eerste omdat het Munningsbos toch een bijzonder gebied is door de afwisselende vegetatie in totaal, een gebied waar we niet iedere dag vertoeven, de variatie in bomengroei en het mooie weer.

Poederzwamgast (*Asterophora lycoperdoides*)
Foto: Finy Wolfs

We genoten dan ook van de vele soorten die we onder ogen kregen. Het waren 155 verschillende paddenstoelen in totaal. Zeker ook niet alledaagse soorten verrasten ons met als zeer bijzondere verschijning de Violette gordijnzwam (*Cortinarius violaceus*), Beukeweerschijnzwam (*Inonotus nodulosus*), Wollige stekelparasolzwam (*Lepiota jacobi*) maar daarnaast ook nog voldoende Russula's, Boleten, Amanieten, allerlei houtzwammen waaronder bv. Kussenvormige houtzwam (*Hapalopilus rutilans*), Poederzwamgast (*Asterophora lycoperdoides*) en vele andere soorten.

We kunnen terugkijken op een tocht met verrassingen en dat is toch weer meegenomen en leerzaam geweest.

5 Oktober 2013 Ravensbosch

onder leiding van Wim Knops

Dit helling-bronbos is voor enkelen van de leden het zgn. huisbos waar regelmatig gelopen wordt. Dit bos kent een aantal bijzonderheden die we voor nu even laten voor wat het zijn.

Op paddenstoelengebied waarvoor we vandaag zijn samengekomen valt er ook wat te ontdekken. Zestien leden waren gekomen, dan mag je zeer tevreden zijn. Welnu, het is een mooi bos en kent vele paddenstoelsoorten door de seizoenen heen. Vandaag kregen we te maken met 120 verschillende soorten en dat resultaat mag gezien worden. We hadden enkele minder vaak voorkomende soorten in het assortiment en hierbij noemen we de Korianderzwam

(*Gloeophyllum odoratum*) of de Citroenstrookzwam (*Antrodia xantha*) of de wat vaker voorkomende soorten zoals de Elzeweerschijnzwam (*Inonotus radiatus*), Bleke oesterzwam (*Pleurotus pulmonarius*) die ook altijd mooi om te zien is en Russula's ook weer van de partij of de mini's zoals de Kogelwerper (*Sphaerobolus stellatus*), Spikkelplooiparasol (*Leucocoprinus brebissonii*) en vele anderen die nog al eens over het hoofd gezien worden, maar eveneens waardevol zijn.

Met veel elan en inspanning die we vandaag aan de dag legden konden we met een goed resultaat thuiskomen.

Citroenstrookzwam (*Antrodia xantha*)
Foto: Finy Wolfs

19 Oktober 2013 Steinerbos

onder leiding van John Leclaire

Menigeen van ons kent het Steinerbos hetzij vanuit hun kindertijd, hetzij historisch of anderszins.

Vol verwachting en met goed humeur wachtten we op elkaar.

John de excursieleider wist vooraf leuke zaken te vertellen over het gebied die zeker niet bij allen bekend waren mn. hoe het bos ontstaan is. Dat feit alleen al liet onze verwachting stijgen en nieuwsgierig gingen we op pad. De meer bedreven mycologen stonden de anderen met "raad en daad" bij en dat was ook nodig gezien het groot aantal soorten nl. 164.

We kunnen wel stellen dat de tocht van vandaag ons heeft doen verwonderen over de vele soorten die we zagen en dat waren zeker niet alleen de "alledaagse soorten", maar ook de minder vaak voorkomende of zeldzamere soorten. Helaas kun je maar een beperkte opsomming maken, maar dan is een verwijzing naar de grote lijst een must. Een paar verdienen het toch om genoemd te worden Gewone kopergroenbekerzwam (*Chlorociboria auruginascens*), Groene anijstrechtterzwam (*Clitocybe odora*), Roze aardster (*Geastrum rufescens*), Ba-retaardster (*Geastrum striatum*), Purperbruine parasolzwam (*Lepiota fuscovinacea*), Draadknotszwam (*Macrotypula juncea*), Geschubde stropharia (*Psilocyba squamosa*).

Vandaag konden we het een "topdag" noemen in alle opzichten, dus op naar de volgende excursie.

Blauwgrijze schorsmycena
(*Mycena pseudocorticola*)
Foto: Finy Wolfs

Geschubde inktzwam (*Coprinus comatus*)
Hoogte ca. 50 cm!
Foto: Martin Zilverstand
Danikerbos 9-11-2013

Lantaarnzwam (*Omphalotus illudens*)
Foto: Martin Zilverstand
Brünsummerheide

Bijzondere paddenstoelwaarnemingen in Noord en Midden-Limburg.

Tekst en foto's: Peter Eenshuistra

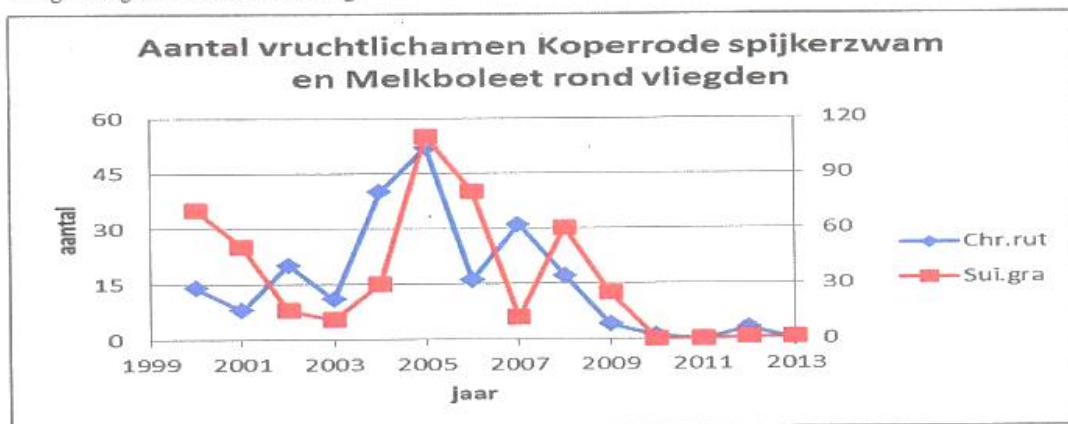
Juni en juli zijn de maanden voor het Graslandwimperzwammetje (*Scutellinia minor*). In juni 2012 vond ik de soort voor het eerst in de Meinweg in vochtig schraalgrasland. Juni 2013 groeide de soort op een oever met kwel van de Venbeek in een intensief gebruikt landbouwgebied nabij Meinweg. Tevens vond ik de soort op de oever van een gegraven poel in de Krang en in een blauwgrasland in Noord-Brabant langs de Beerze bij de Kampina. De soort is naar mijn mening veel algemener in Nederland dan de Verpreidingsatlas suggereert (www.verspreidingsatlas.nl).

De Kroontjesknotszwam (*Artomyces pyxidatus*) wordt talrijker in Nederland. Volgens de Soortenbank is de soort in 1996 voor het eerst in Nederland gevonden (www.SoortenBank.nl). In 2009 zag T. Martens enkele exemplaren op een liggende berkenstam op de Dikkenberg ten noorden van de Hamert. In 2012 zag ik de soort bij Bakel (Noord-Brabant) op Populier op aanwijzing van D. v.d. Heuvel. In 2013 groeiden tot 15 cm grote exemplaren op een dode liggende Zwarte els in het waterleidingbos op de Grootte heide en op een dode boomstam in het "Stadsbos" in het Zwarte water.

De Odeurzwam (*Squamanita odorata*) komt volgens de verspreidingsatlas sinds 1990 in elf uurhokken in Nedeland voor, maar niet in Brabant en Limburg. In oktober groeiden enkele "knoedels" Odeurzwam in landgoed Melickerheide bij een jong en dicht bosje Fijnspar nabij Tweekleurige vaalhoeden (*Hebeloma mesophaeum*), waar de soort op zou parasiteren. Bij hetzelfde sparrenbosje staan Bruine ringboleet (*Suillus luteus*) en Slijmige spijkerzwam (*Gomphidius glutinosus*). Een week later vond ik in de buurt een tweede groeiplaats van de Odeurzwam. De soort staat ook op de "Fundliste" van het Brachterwald (www.bender-coprinus.de/apn-homepage/Pilzkartierung.pdf).

De Kopperode spijkerzwam (*Chroogomphus rutilus*) vonden we tijdens de PSL excursie langs de IJzeren Rijn in de Meinweg. Enige weken later vond ik de soort ook tussen jonge Grove dennen op landgoed Melickerheide en langs de rand van een oude startbaan op de Grootte heide. In het NEM-telperceel op de Grootte Heide liet de soort het in 2013 afweten. De soort lijkt hier te verdwijnen (figuur 1) als gevolg van begrazing met schapen. De schapen rusten in de zomer graag onder vliegdennen, waardoor zich hier extra veel mest ophoopt. De koperode spijkerzwam is een gevoelige soort voor vermisting.

Figuur 1: Teruggang van Kopperode spijkerzwam (blauw, as links) en Melkboleet (rood, as rechts) in NEM telperceel op de Grootte Heide.

In de jonge bospercelen op Landgoed Melickerheide met veel Grove dennen staan veel Fijschubbige ridderzwammen (*Tricholoma imbricatum*). Er stonden in oktober ca 5000 (!) vruchtlichamen verdeeld over vele heksenkringen en groepen.

Midden oktober vond de paddenstoelengroep van kring Venlo bij de Ravenvennen konijnenkeutels met oranje knopjes op witte steeltjes. Zoeken op internet door G. & M. Vullings en ondergetekende leverde *Stilbella erythrocephala* op. De vruchtlichamen worden gevormd door een schimmel die een sterk antibioticum afscheidt. Andere schimmels en bacteriën kunnen op de keutel met deze schimmel niet meer leven. Om die reden is of werd door de farmaceutische industrie onderzoek gedaan aan deze schimmel.

Stilbella erythrocephala

Een soort die recent profiteert van heideherstel in dennenbossen is de Ongesteelde krulzoom (*Paxillus panuoides*). Het aantal dode stobben van Grove den waarop de soort groeit, is flink toegenomen. Ik vond de soort o.a. op nieuwe hei bij Afferden, de Bergerhei en op de Melickerheide.

Een zeldzame stuifzandsoort bij Grove den is de Gele ridderzwam (*Tricholoma equestre*). De soort groeit met tientallen exemplaren in het militaire oefengebied van de Budelerbergen bij Weert

De Vezelige wasplaat (*Hygrocybe intermedia*) groeit in ieder geval al vanaf 1997 op de Grootte Heide in Venlo langs een kalkrijk pad. De soort verschijnt bijna ieder jaar rond half oktober. In september heb ik de soort nog nooit gezien. Is het in oktober te droog, dan komt de soort dat jaar niet meer. Volgens de verspreidingsatlas zijn of waren er na 1990 twee groeiplaatsen in Nederland namelijk bij Winterwijk en in Zuid Limburg. Langs hetzelfde pad groeiden enkele exemplaren van de Rookknotszwam (*Clavaria fumosa*). In de bossen van de Grootte heide zijn twee groeiplaatsen van de Violette gordijnzwam (*Cortianarius violaceus*) ontdekt door H. v.d. Hoef. Op één plaats groeiden ruim 40 stuks.

In de tweede week van november vond ik de Slijmwasplaat (*Hygrocybe laeta*) op een zuur en schraal graslandje bij de Ossenbergr. Dit gebied ligt ten noordoosten van het natuurgebied Zwarte water bij Venlo. Volgens de verspreidingsatlas is de soort in Brabant en Limburg erg zeldzaam. De eveneens zeldzame Violetgrijze wasplaat (*Hygrocybe lacmus*) vond ik hier ook evenals het Bezemkoraaltje (*Ramariopsis tenuiramosa*), het Zandborstelbekertje (*Cheilymenia fibrolosa*), de Kleverige aardtong (*Geoglossum glutinosum*) en de Gele knotszwam (*Clavulimopsis helvola*).

Vezelige wasplaat (*Hygrocybe intermedia*)

Paddenstoelen, de zelfstandige natuurbeheerders

Tekst en foto's Piet de Vree, Heerlen.

Paddenstoelen vormen een onmisbare schakel in het eco-systeem.

Door luchtverontreiniging (o.a. zwaveldioxyde), sterke vermesting (stikstof), en verzuring is de paddenstoelenflora in veel bos- en weidegebieden sterk achteruit gegaan. Vooral de symbionten - dat wil zeggen soorten die samenleven met bomen en andere groene planten - hebben hiervan te lijden. Het gevolg is dat die bomen en planten hun vitaliteit verliezen en op de duur dood kunnen gaan. De paddenstoelen zijn daarom een belangrijke milieu-indicator.

Een voorbeeld is de groep van de Parasieten:

de parasieten behoren tot de grote groep schimmels die beschadigde, zieke of niet meer vitale bomen en planten opruimen. De natuur duldt immers geen zwakte: wat niet sterk is, moet verdwijnen.

Parasieten komen vooral voor in de monotone bossen die in onze streken zijn aangeplant. Zij zorgen er voor dat de diversiteit in het bos bewaard blijft. Het is alsof deze schimmels in de gaten houden of er iets misloopt en ingrijpen waar dat nodig is.

Armillaria mellea (P)

Honingzwam

Een zeer bekende parasiet is de honingzwam. Deze op zich wel nuttige zwam is tegelijkertijd een van de meest gevreesde parasieten van naald- en loofbossen. Indien de honingzwam zich eenmaal in een bos gevestigd heeft, groeit haar mycelium door de bodem van het hele bos heen, klaar om toe te slaan waar de kans zich voordoet.

Als de honingzwam parasitair actief is, gaat haar mycelium over tot wat het rhizomorfe stadium genoemd wordt. In deze fase komen de dikke, zwarte, verharde myceliumuitlopers tot ontwikkeling.

De zwam wringt haar rhizomorfen tussen stamhout en schors zodat de sapstroom onderbroken wordt, en de schors tenslotte los zal laten. Gevolg is dat de boom afsterft.

Bij dode omgevallen bomen kunt u dit goed waarnemen als u een stuk schors wegbreekt (zie foto)

Het mycelium van de honingzwam kan gemakkelijk van de ene boom naar de andere voortwoekeren. De sporen zijn in dit geval van ondergeschikt belang.

Rhizomorfen van de honingzwam

Een ander voorbeeld is de groep van de saprofieten.

Psilocybe aeruginosa (S)

Echte Kopergroenzwam

Afgevallen bladeren, dood hout, kruidachtige resten enz. worden door deze schimmels afgebroken. De voedingselementen die daarbij vrijkomen zijn de bouwstoffen waaruit nieuwe organismen ontstaan.

Dood organisch materiaal bevat meestal ook moeilijk afbreekbare stoffen. Veel saprofieten zijn gespecialiseerd in het opruimen van bepaalde soorten daarvan. Als we bijvoorbeeld op een dode stam of tak achtereenvolgens verschillende 'vruchtlichamen' (paddenstoelen dus) zien verschijnen, wijst dit erop dat verschillende schimmelsoorten bij het afbraakproces betrokken zijn of betrokken zijn geweest. Diverse bacteriën zorgen er vervolgens voor dat de vrijgekomen stoffen (stikstofverbindingen) verder worden getransporteerd.

Een derde groep, tenslotte, is die van de Mycorrhiza-paddenstoelen.

Paddenstoelen zijn de vruchtlichamen van schimmels. Ruim 94% van onze bomen, en andere groene planten zijn er van afhankelijk.

Bij de symbiose (samenleving) van schimmels met bomen en groene planten, zorgen deze schimmels er voor dat de partners voldoende water en voedingsstoffen krijgen (mineralen, stikstof, fosfor en calcium). Deze stoffen zijn onontbeerlijk voor de ontwikkeling van de groene planten. Zelf zijn ze niet of amper in staat om er in voldoende mate voor te zorgen. In ruil krijgen de schimmels koolhydraten die zij nodig hebben voor de opbouw van de zwamvlok (mycelium), daar ze zelf deze stoffen

niet kunnen aanmaken door middel van fotosynthese.

Bij andere vormen van symbiose tussen planten en schimmels worden er geen vruchtlichamen (paddenstoelen) boven de grond gevormd, maar in de grond en transport van de sporen vindt waarschijnlijk door de grond plaats. Deze primitieve vormen van symbiose vinden we bijvoorbeeld bij varens, orchideeën, de gewone es etc. en de korstmossen.

Is de symbiose verstoord - bijvoorbeeld door luchtvervuiling - dan kan de schimmel dermate aangetast worden dat zij afsterft: met als gevolg een ernstige bedreiging voor de vitaliteit van de groene planten en uiteindelijk voor hun levensduur.

Uit het bovenstaande moge duidelijk zijn dat de mycologie ('paddenstoelenleer') voor geïnteresseerden een onuitputtelijke bron van wetenswaardigheden is.

Onderzoek - bijvoorbeeld het hele jaar door inventariseren of jarenlang speciaal de ontwikkelingen in verschillende biotopen volgen - zal bijdragen tot meer kennis over onze paddenstoelen.

In Nederland houden een aantal studiegroepen zich bezig met het bestuderen van de paddenstoelen die in ons land voorkomen. Zij nemen onder meer deel aan het karteringsprogramma van de Mycologische Vereniging Nederland. Daarnaast voeren de groepen, in samenwerking met de Mycologische Vereniging en het CBS (Centraal Bureau voor de Schimmelcultuur), het 'monitorprogramma' uit, dat de 'telsoorten' inventariseert. Een dergelijk programma laat de ontwikkeling zien van de Nederlandse paddenstoelenflora. Het toont bijvoorbeeld aan welke soorten achteruitgaan of welke geheel verdwijnen. Vooral soorten die op de rode lijst staan verdienen uiteraard de aandacht.

Literatuur :

Keizer, G. J. Paddenstoelen Encyclopedie, Rebo Productions, Lisse (1997).

Arnolds E., Kuyper T.W. en Noordeloos M., Overzicht van de Paddenstoelen in Nederland.

Het PSL seizoen 2013

Van de 16 geplande excursies gingen er 13 door. De overige 3 vielen uit door de droogte. Ten opzichte van het seizoen 2012 is het aantal waargenomen soorten bijna gelijk gebleven.

Een overzicht van alles wat gevonden is staat op de volgende pagina's.

